

DOI: 10.4274/atfm.galenos.2019.92486

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2019;72(1):66-75

Cezaevinde Annesi ile Birlikte Kalan Çocukların Gelişimlerinin Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi*

Comparative Evaluation of the Development of the Children Living with Their Mother in the Prison

© Alev Şahinöz¹, © Nesil Sağın Küçük², © Bahar Çuhacı Çakır³, © Aysun Kara Uzun³, © Ender Durualp⁴¹Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji-Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara, Türkiye²Adalet Bakanlığı Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara, Türkiye³Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji-Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Sosyal Pediatri Kliniği, Ankara, Türkiye⁴Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

Öz

Amaç: Araştırma, cezaevinde annesinin yanında kalan çocuklar ile ailesi ile birlikte yaşayan sağlıklı gelişim gösteren çocukların gelişimlerinin karşılaştırılması amacıyla yapılmış tanımlayıcı tipte bir çalışmadır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın çalışma grubunu, kadın kapalı ceza infaz kurumunda annesi ile birlikte kalan üç ay ile dört yaş arasındaki çocuklar ile sağlam çocuk polikliniğine başvuran sağlıklı gelişim gösteren çocuklar ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmaya, cezaevinde annesi ile birlikte kalan 25 kız ve 15 erkek çocuk ile eşit sayı ve cinsiyette sağlıklı gelişim gösteren çocuk olmak üzere toplam 80 çocuk ve anneleri alınmıştır. Verilerin toplanmasında "Genel Bilgi Formu" ile Savaşır, Erol ve Sezgin tarafından geliştirilen ve geçerlik-güvenirliliği yapılan Ankara Gelişim Tarama Envanteri kullanılmıştır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme tekniği ile çocukların annelerine sorularak toplanmıştır. Verilerin analizinde Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U ve ki-kare testleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; çalışma grubuna alınan çocukların yaş ortalaması 25,68±14,15 aydır ve %62,5'i kızdır. Cezaevinde kalmayan sağlıklı gelişim gösteren çocukların dil-bilişsel, ince motor, kaba motor, sosyal-duygusal ve genel gelişim puan ortalamaları cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların puan ortalamalarından daha yüksektir. Cezaevinde kalmayan çocukların %42,5'inin genel gelişim düzeylerinin %50 ve %50'nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların ise %40'ının genel gelişim düzeylerinin %50 olduğu saptanmıştır. Cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların %35,5'nin genel gelişim düzeyi %50'nin altında bulunurken, cezaevinde kalmayan çocukların %15'inin genel gelişim düzeyi %50'nin altında kalmıştır. Cezaevinde kalmayan çocukların kaba motor gelişimleri cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların kaba motor gelişimlerinden anlamlı düzeyde daha ileridir (p<0,05). Sonuçta çocukların cezaevinde kalma durumları gelişim düzeylerinde anlamlı bir fark yaratmıştır [χ^2 (df=2, n=80)=63,49, p<0,05].

Tartışma: Çevrenin çocuk üzerindeki etkileri ve cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocuklar geçeceği göz önüne alındığında, farklı çevrelerde ve şartlarda büyüyen çocukların gelişimsel değerlendirmelerinin ve izlemelerinin yapılarak risk durumlarının belirlenmesi, olumsuz çevre koşullarının kaldırılması gereklidir. Özellikle erken çocukluk dönemindeki değerlendirme ve izlem, gelişimsel risklerin belirlenmesi, erken destek programlarının oluşturulması ve çocuğun gelecek yaşantısını sağlıklı geçirebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç: Cezaevi koşullarının çocukların gelişimlerini destekleyecek nitelikte olması ve uyarılar açısından zenginleştirilmesi, annelere çocukların gelişimlerine destek olmalarına yönelik eğitimler verilmesi, çocukların gelişim takibini yapacak meslek elemanlarının cezaevlerinde görevlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cezaevi, Çocuk, Gelişim, Anne

Abstract

Objectives: The study was a descriptive study which designed to compare the development of children who were living with their parents and who were living with their mothers in prison.

Materials and Methods: A total of 80 child (25 girl and 15 boy) and mother whom was attended well-child clinic and whom were living with their mother in the prison between age 3 months-4 years old. The "General Information Form" and the Ankara Development Screening Inventory which

*Bu araştırma V. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Ender Durualp

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

Tel.: +90 532 783 39 49 E-posta: endora2212@hotmail.com ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6645-6815

Geliş Tarihi/Received: 04.12.2018 Kabul Tarihi/Accepted: 04.03.2019

©Telif Hakkı 2019 Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Galenos Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

Yayınlanan tüm içerik CC BY-NC-ND lisansı altındadır.

was developed and made the validity and reliability by Savaşır, Erol ve Sezgin (1994) were used to evaluation. Research data were enrolled by face-to-face interview technique and by asking their children's mothers. Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U and chi-square tests were used in the analysis of the data.

Results: The mean age of children was 25.68 ± 14.15 months and 62,5% of were female. The mean scores of children with healthy development who do not stay in prison are higher than the mean scores of the children who stay in the prison, with their mothers in language-cognitive, fine motor, gross motor, social-emotional and general development. While the developmental level of 42.5% of the children who stay at home with their mother were found $\geq 50\%$, 40% of the other group's of the children were found $\geq 50\%$. In the prison 35.5% of the children who were staying with their mothers had a general development level of less than 50%, while 15% of the children who were not in prison had a general development level of less than 50%. The gross motor development of children not in prison is significantly higher than the gross motor development of the children who are in the prison ($p < 0.05$). As a result, children's staying in prison made a significant difference in their level of development [χ^2 (df=2, n=80)=63.49, $p < 0.05$].

Discussion: Considering the effect of the environment on children and the fact that children stay in prison together with their mother, developmental assessments and follow-up of children growing up in different environments and conditions are needed to determine risk situations and to remove adverse environmental conditions. Evaluation and follow-up, especially in early childhood, is of great importance in order to determine the developmental risks, to create an early support programs and to be able to spend the future life of the child healthy.

Conclusion: It is recommended that prison conditions should be enriched to support children's development and in education should be given to support the development of the children, and occupation staff to follow the development of children should be appointed in the prisons.

Key Words: Prison, Child, Development, Mother

Giriş

İnsan ve toplum merkezli bir konu olan suç ve suçluluk ırk, renk, cinsiyet, yaş, eğitim, sosyoekonomik ve kültürel durum farkı gözetmeden herkesi kapsamakta, dünyanın her yerinde suç işlenmekte ve karşılığında cezaya mahkum olunmaktadır. Bu bağlamda, suç ve ceza ile karşı karşıya kalan ve hüküm giyenler gebe veya küçük çocuk sahibi kadınlar da olabilmektedir. Verilen cezayı çekmek üzere cezaevine alınan bir kadının küçük çocukları "çocuğun yüksek yararı" görüşü doğrultusunda yaşamının ilk yıllarını annesinin yanında cezaevinde geçirebilmektedir. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 65. maddesi gereğince anneleri hükümlü olan, dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş arasındaki çocuklar annelerinin yanında cezaevinde kalabilmektedir (1). Ancak çocuğun yüksek yararına da olsa hiçbir cezaevi çocuğun gelişim ve eğitimi için uygun ortamlar değildir.

Yaşamın sıfır-sekiz yaşlarını kapsayan erken çocukluk dönemi; insan hayatında gelişim ve değişimin en fazla yaşandığı, çocuğun kişilik özelliklerinin oluştuğu ve şekillendiği, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanıldığı ve ileriki yaşamı etkileyen kritik bir dönemdir. Erken çocukluk döneminde çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitimi ile ilgili problemler yalnızca içinde bulunulan yaş dönemini değil, çocuğun gelecekteki gelişimini ve eğitimi de etkilemektedir (2-5). Çocuğun gelişiminde biyolojik-genetik ve çevresel faktörlerin rol oynadığı, bu faktörlerin etkileşim içinde olduğu bilinmektedir (6,7). Erken çocukluk yıllarında gelişimi etkileyen ana bileşenler beslenme, çevre ve eğitimidir. Bu yıllarda çocukların içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre ile çocuklara sunulan uyarıların fiziksel, motor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişiminde büyük rolü vardır. Çocuğun yaşına ve gelişim özelliklerine uygun çeşitlilikte ve destekleyici uyarıların sunulabilmesi, çocuğun bir/birden fazla alandaki

gelişiminde gecikmelere, davranışsal-duygusal sorunlara, zeka ve öğrenme kapasitesinde düşüklüğe neden olabilir (8,9). Bilindiği gibi hem beyin gelişimi hem de gelişim özellikle sıfır-üç yaş arasında hızla ilerlemekte ve bu dönemde gelişimsel destek ve uyarıcılar az olduğunda çocukların zaman içinde gelişimsel risklerinin arttığı söylenilebilmektedir (10-13). Erken çocukluk yıllarında çocuğun gelişimsel açıdan desteklendiği, olumlu uyarıcıların sunulduğu bir ortamda yetiştirilmesi çocuğun sinir-beyin gelişimi ve sinaptik bağlantıların artması açısından büyük önem taşır. Çocuğun doğumundan itibaren uyarıcı sunmak, uyarıcılarla dolu bir çevrede bulunmasını sağlamak ve uyarılardan yoksun bırakmamak gerekir (14). John Locke, bebeklerin doğduklarında zihinlerinin boş bir levhaya benzediğini ve geçirilen yaşantıların, bu levha üzerinde izler bırakarak dolmasını sağlayacağını öne sürmüştür. John B. Watson çocukların tıpkı bir kil yığınının şekillendirilmesi gibi, uygun ortamlar sağlandığında istenilen biçimde yetiştirilebileceklerini ifade etmiştir. Erik Erikson sosyal çevrenin kişilik gelişiminde oldukça önemli olduğunu savunmuştur. Jean Piaget ise çocukların çevreleriyle olan etkileşimi sonucu nesne ve durumları anladıklarını ifade etmiştir. Lev Vygotsky, çocuğun çevresindeki sosyo-kültürel ortamla etkileşime geçerek öğreneceğini ortaya koyarken, Urie Bronfenbrenner çocuk gelişiminde çevrenin etkisini geniş bir açıdan incelemiştir (15,16). Sonuçta erken çocukluk dönemi çocuğun çevresinden en çok etkilendiği dönemdir; bu dönemdeki olumsuzluklar gelişimde duraklama ve gerilemeye yol açmaktadır.

Annenin varlığı çocuğun özellikle kişilik ve duygusal gelişimine temel oluşturan temel güven duygusunun oluşması ve güvenli anne-bebek bağlanması açısından oldukça önemlidir (9). Çevresel faktörlerin çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri gelişim ve öğrenme kuramcıları tarafından ortaya koyulurken, alınan her türlü önlem ve yapılan düzenlemelere karşın hiçbir cezaevi çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun değildir. Cezaevi

koşulları; yeterli ve dengeli beslenmenin sağlanması, düzenli sağlık izlemlerinin yapılması, oyun, hareket, uyku gibi temel gereksinimlerinin karşılanması, destekleyici fiziksel çevre, aile üyeleri ve diğer bireylerle etkileşim ve iletişimin kurulması gibi temel gereksinimleri karşılamaktan uzaktır. Özetle çocuklara farklı alanlardaki gelişimlerini destekleyebilecek nitelik ve çeşitlilikte uyaranların sunulması, ortamların yaratılması ve fırsatların verilmesi gerekmektedir. Bağ ve Yıldız Bıçakçı'nın yaptıkları çalışmada cezaevinde anneleri ile birlikte kalan çocukların kalma süreleri arttıkça gelişimsel risklerinin de arttığı, anneleriyle etkileşimsiz zaman geçirenlerin gelişimsel açıdan risk taşıdığı belirlenmiş, çocukların gelişimleri açısından cezaevlerinin uygun yerler olmadığı vurgulanmıştır (17). Bu bilgiler ışığında, araştırmada cezaevinde hüküm giyen anneleri ile birlikte kalan çocukların gelişimlerinin cezaevinde kalmayan akranlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Kadın kapalı ceza infaz kurumlarındaki annelerin yanında kalan sıfır-altı yaşlarındaki çocukların gelişimleri ile cezaevinde kalmayan akranlarının gelişimlerini karşılaştırmak amacı ile yapılan tanımlayıcı türde bir araştırmadır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmaya, kadın kapalı ceza infaz kurumunda hükümlü annelerin yanlarında kalan sıfır-altı yaşlar arasındaki çocukları dahil edilmiştir. Karşılaştırma grubuna ise bir çocuk hastanesinin sağlam çocuk polikliniğine başvuran sıfır-altı yaşları arasındaki sağlıklı çocuklar alınmıştır. Cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların yaş ve cinsiyetleri belirlendikten sonra karşılaştırma grubu sayı, yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilmiştir. Bu doğrultuda; amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen, cezaevinde annesi ile birlikte kalan 40 çocuk ve karşılaştırmak için aynı yaş ve cinsiyetteki 40 çocuk olmak üzere toplam 80 çocuk araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada "Genel Bilgi Formu" ile geçerlik ve güvenilirlik çalışması Savaşır ve ark. tarafından yapılan Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) kullanılarak toplanmıştır (18).

Genel Bilgi Formu, araştırmaya alınan çocuklar ile annelerinin sosyodemografik özelliklerini içeren 20 sorudan oluşmaktadır.

AGTE, Savaşır ve ark. tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenilirliği çalışılmış olan, 0-72 ay arasındaki çocukların gelişimlerinin anneye sorularak değerlendirilmesini sağlayan bir ölçektir (18). Bu envanter gelişimsel gecikme ve düzensizlik açısından risk altında olduğu düşünülen bebek ve çocukların erken dönemde değerlendirilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasına olanak sağlamaktadır. "Evet/hayır/bilmiyorum"

şeklinde yanıtlanan 154 maddeden oluşur. Çocuğunun gelişimi ile ilgili sorulara anne "Evet" yanıtını verdiğinde 1 puan, "Hayır" cevabını veriyor ise 0 puan alırken "Bilmiyorum" yanıtını verdiğinde ise puan verilmemektedir. Ölçekte yaş özelliklerine göre tüm gelişim alanlarına ait sorulara annelerin verdiği yanıtlara göre puanlama yapılmaktadır. Uygulama sonucunda dil-bilişsel, ince ve kaba motor, sosyal beceri-öz bakım ve toplam gelişim puanları olmak üzere beş ayrı gelişim alanında puan elde edilmektedir.

Veri Toplama Yöntemi

Adalet Bakanlığı'ndan gerekli yasal izinler ve Kamu Hastaneler Kurumu'ndan etik kurul izni (2015-069) alındıktan sonra gönüllülük ilkesi doğrultusunda araştırmacının çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmacının amacı annelere anlatılarak katılmayı kabul eden annelere Genel Bilgi Formu ve Ankara Gelişim Tarama Envanteri yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Normal dağılım göstermedikleri için ($p < 0,05$) iki grup karşılaştırmaları için Mann-Whitney U ve ki-kare testleri kullanılmıştır. Tüm analizlerde $p < 0,05$ değerleri anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın amacına yönelik olarak toplanan veriler değerlendirilerek elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Araştırmaya alınan cezaevinde annesi ile birlikte kalan ve kalmayan çocukların yaş ortalaması $25,68 \pm 14,15$ aydır ve %62,5'i kızdır. Cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların %55'inin son çocuk, %30'unun dört ve daha fazla kardeşi olduğu, büyük çoğunluğunun 2500 g'nin üzerinde doğduğu, doğum sonrasında herhangi bir hastalık geçirmediği, kreş/anaokuluna devam etmediği, hiçbirinde engel bulunmadığı ve %47,5'inin bir yıldır cezaevinde annesi ile birlikte yaşadığı belirlenmiştir. Cezaevinde kalmayan çocukların yarısının son çocuk, %47,5'inin bir kardeşi olduğu, büyük çoğunluğunun 2500 g'nin üzerinde doğduğu, doğum sonrasında herhangi bir hastalık geçirmediği, kreş/anaokuluna devam etmediği ve hiçbirinde engel bulunmadığı saptanmıştır (Tablo 1).

Araştırmaya dahil edilen cezaevinde kalan annelerinin %35'inin 19-25 ve 26-32 yaşları arasında (yaş ortalaması $28,63 \pm 5,4$), %52,5'inin okuryazar olmadığı, büyük çoğunluğunun çalışmadığı, kronik bir hastalığı olmadığı, gebelikte herhangi bir madde ve ilaç kullanmadığı, kaza geçirmediği ve akraba evliliği yapmadığı belirlenmiştir. Cezaevinde kalmayan çocukların annelerinin %57,5'inin 26-32 yaşları arasında (yaş ortalaması $30,03 \pm 4,93$), %27,5'inin üniversite mezunu olduğu, büyük

çoğunluğunun çalışmadığı, kronik bir hastalığı olmadığı, gebelikte herhangi bir madde ve ilaç kullanmadığı, kaza geçirmediği ve akraba evliliği yapmadığı bulunmuştur (Tablo 2).

Cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların %45,5'inin dil-bilişsel gelişimlerinin, %65'inin ince motor gelişimlerinin, %52,5'inin kaba motor gelişimlerinin, %47,5'inin sosyal-duygusal gelişimlerinin takvim yaşı ile uyumlu, %40'ının genel gelişimlerinin %50 olduğu saptanmıştır. Cezaevinde kalmayan çocukların ise %45'inin dil-bilişsel gelişimlerinin, %60'ının ince motor gelişimlerinin, %65'inin kaba motor gelişimlerinin, %45'inin sosyal-duygusal gelişimlerinin takvim yaşı ile uyumlu olduğu, %42,5'inin genel gelişimlerinin %50 ve %50'nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların %35,5'inin genel gelişimi %50'nin altında

Tablo 1: Araştırmaya dahil edilen çocuklara ait bazı özelliklerin dağılımları

Değişkenler	Cezaevinde kalmayan		Cezaevinde annesi ile kalan	
	n	%	n	%
Yaş				
0-24 ay	19	47,5	19	47,5
25-60 ay	21	52,5	21	52,5
Cinsiyet				
Kız	25	62,5	25	62,5
Erkek	15	37,5	15	37,5
Doğum sırası				
İlk çocuk	17	42,5	9	22,5
Ortancalardan biri	3	7,5	9	22,5
Son çocuk	20	50	22	55
Kardeş sayısı				
1 kardeş	19	47,5	8	20
2 kardeş	4	10	8	20
3 kardeş	1	2,5	5	12,5
4 kardeş ve üzeri	-	-	12	30
Tek çocuk	16	40	7	17,5
Doğum ağırlığı				
2500 gr ve altında	3	7,5	6	15
2500 gr üzerinde	37	92,5	34	85
Doğum sonrası hastalık geçirme				
Geçirmedi	37	92,5	34	85
Uzun süreli sarılık	2	5	2	5
Ağır ateşli hastalık/havale	-	-	2	5
Diğer	1	2,5	2	5
Kreş/anaokuluna devam durumu				
Devam ediyor	6	15	1	2,5
Gitmiyor	34	85	39	97,5
Engel durumu				
Yok	40	100	40	100
Cezaevinde kaldığı süre				
1 yıldan az	-	-	15	37,5
1 yıldır	-	-	19	47,5
2-3 yıl	-	-	4	10
4-5 yıl	-	-	1	2,5
6 yıl	-	-	1	2,5

bulunurken, cezaevinde kalmayan çocukların %15'inin genel gelişimi %50'nin altında kaldığı belirlenmiştir. Cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocuklardan, takvim yaşı ile uyumlu olmayan, %20-30 ve üzerinde gelişim gecikmesi olanların sayı olarak fazlalığı dikkat çekmektedir (Tablo 3).

Tablo 4'e göre, cezaevinde annesi ile kalan çocukların dil-bilişsel gelişim puan ortalamasının 34,58±14,9, ince motor gelişim puan ortalamasının 16,5±4,3, kaba motor gelişim puan ortalamasının 18,68±6,4, sosyal-duygusal gelişim puan ortalaması ise 26,8±9,8, genel gelişim puan ortalamasının 96,4±34,91 olduğu saptanmıştır. Cezaevinde kalmayan çocukların dil-bilişsel gelişim puan ortalaması 36,55±16,34, ince motor gelişim puan ortalaması 17,20±4,74, kaba motor gelişim puan ortalaması 19,45±6,6, sosyal-duygusal gelişim puan ortalaması 27,88±9,7, genel gelişim puan ortalaması 100,68±36,64 olarak bulunmuştur. Tüm gelişim alanlarında cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların puan ortalamalarının cezaevinde kalmayan çocuklara göre düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Araştırmaya alınan çocukların annelerine ait bazı özelliklerin dağılımları

Anneye ait özellikler	Cezaevinde kalmayan		Cezaevinde annesi ile kalan	
	n	%	n	%
Yaş				
19-25 yaş	6	15	14	35
26-32 yaş	23	57,5	14	35
33-39 yaş	9	22,5	11	27,5
40 yaş ve üzeri	2	5	1	2,5
Öğrenim durumu				
Okuryazar değil	-	-	21	52,5
Okuryazar	-	-	4	10
İlkokul	10	25	8	20
Ortaokul	10	25	2	5
Lise	9	22,5	4	10
Üniversite	11	27,5	1	2,5
Çalışma durumu				
Çalışıyor	7	17,5	2	5
Çalışmıyor	33	82,5	38	95
Kronik hastalığı olma durumu				
Var	4	10	7	17,5
Yok	36	90	33	82,5
Gebelikte madde kullanımı				
Kullanmadı	34	85	22	55
Alkol	-	-	3	7,5
Uyuşturucu madde	-	-	3	7,5
Sigara	6	15	12	30
Gebelikte ilaç kullanımı				
Kullanmadı	40	100	40	100
Gebelikte kaza geçirme				
Geçirdi	2	5	2	5
Geçirmedi	38	95	38	95
Akraba evliliği olma durumu				
Var	7	17,5	17	42,5
Yok	33	82,5	23	57,5

Tablo 5 incelendiğinde, cezaevinde annesi ile birlikte yaşayan çocuklar ile cezaevinde kalmayan çocukların dil-bilişsel (U=727, p>0,05), ince motor (U=692,5, p>0,05) ve sosyal-duygusal (U=737,5, p>0,05) gelişim alanları ile genel gelişimleri (U=720, p>0,05) arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, cezaevinde kalmayan çocukların dil-bilişsel, ince motor, sosyal-duygusal ve genel gelişimlerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. AGTE'nin kaba motor gelişim alanı incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (U=601,5, p<0,05). Cezaevinde kalmayan çocukların kaba motor gelişimleri cezaevinde annesinin yanında kalan çocukların kaba motor

gelişimlerinden daha ileridir. Bu bulgu, cezaevinde bulunmanın çocukların kaba motor gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 6 incelendiğinde, cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların %40'ının genel gelişim düzeyinin %50, %37,5'inin %50'nin altında ve %22,5'inin %50'nin üzerinde olduğu, cezaevinde kalmayan çocukların %42,5'inin genel gelişim düzeyinin %50 ve %50'nin üzerinde, %15'inin %50'nin altında olduğu görülmektedir. Buna göre, cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların anne-babası ile birlikte yaşayan çocuklara göre daha fazla %50'nin altında gelişim gösterdiği tespit edilmiştir. Çocukların cezaevinde kalma durumları gelişim düzeylerinde anlamlı fark yaratmıştır [χ^2 (df=2, n=80)=63,49, p<0,05].

Tablo 3: Araştırmaya alınan çocukların Ankara Gelişim Tarama Envanterine göre gelişim düzeyleri

AGTE gelişim düzeyleri	Cezaevinde kalmayan		Cezaevinde annesi ile kalan	
	n	%	n	%
Dil-bilişsel gelişim				
Takvim yaşı ile uyumlu	18	45	18	47,5
Takvim yaşı ile %20 gecikme arasında	9	22,5	9	22,5
%20 gecikme	-	-	3	7,5
%20 ile %30 arasında gecikme	-	-	1	2,5
%30 gecikme	-	-	1	2,5
%30'dan fazla gecikme	-	-	1	2,5
Takvim yaşının üzerinde	13	32,5	6	15
İnce motor gelişim				
Takvim yaşı ile uyumlu	24	60	26	65
Takvim yaşı ile %20 gecikme arasında	8	20	6	15
%20 gecikme	1	2,5	4	10
%20 ile %30 arasında gecikme	-	-	-	-
%30 gecikme	-	-	-	-
%30'dan fazla gecikme	-	-	2	5
Takvim yaşının üzerinde	7	17,5	2	5
Kaba motor gelişim				
Takvim yaşı ile uyumlu	26	65	21	52,5
Takvim yaşı ile %20 gecikme arasında	3	7,5	5	12,5
%20 gecikme	1	2,5	-	-
%20 ile %30 arasında gecikme	-	-	-	-
%30 gecikme	-	-	2	5
%30'dan fazla gecikme	3	7,5	4	10
Takvim yaşının üzerinde	7	17,5	8	20
Sosyal-duygusal gelişim				
Takvim yaşı ile uyumlu	18	45	19	47,5
Takvim yaşı ile %20 gecikme arasında	6	15	8	20
%20 gecikme	2	5	1	2,5
%20 ile %30 arasında gecikme	-	-	-	-
%30 gecikme	-	-	1	2,5
%30'dan fazla gecikme	-	-	1	2,5
Takvim yaşının üzerinde	14	35	10	25
Genel gelişim				
%50	17	42,5	16	40
%50'nin üzerinde	17	42,5	9	22,5
%50'nin altında	6	15	15	37,5

AGTE: Ankara Gelişim Tarama Envanteri

Tartışma

Erken çocukluk gelişimi; yaşamın sıfır-sekiz yıllarını kapsamakla birlikte beslenme, sağlık ve fiziksel, motor, bilişsel, sosyal-duygusal, dil gelişimlerini ve bu alanlara yönelik tüm girişimleri içermektedir. Genetik olarak programlanmış olan gelişimin üzerinde çevresel faktörlerin büyük etkisi vardır. Erken çocukluk yılları, çocuğun tüm yaşamını etkileyen, çocuğun geleceği için sağlam bir temel oluşturan ve çevresel faktörlerden en fazla etkilendiği kritik bir dönemdir (4,7). Cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocuklar, dış dünyada yaşayan çocuklardan farklı olarak, gerçek bir yaşamla karşılaşmamaktadır. Yaş ve gereksinimlerine uygun besinlerinden mahrum kalmaları, güvenlik gerekçesi ile koşullara oyuncak alınmaması, karşılıklı iletişim kurabileceği akranlarının ve oyun alanının olmaması, uygun ve yeterli yaşam koşulları ile rol modellerin bulunmaması, eğitim yetersizliği gibi nedenler, onların dış dünyayı anlamalarına, yaşamdaki rollerini öğrenmelerine engel olmaktadır. Bu nedenler ve uyarıcı eksikliği, annelerinin yanlarında olmalarına karşın çocukların gelişimlerini ve eğitimlerini olumsuz etkilemektedir.

Araştırmada, cezaevinde annesi ile kalan çocukların daha fazla sayıda dil-bilişsel gelişim düzeyinde geciktiği ve takvim yaşı ile uyumlu olmadığı bulunmuştur (n=15). Envanterin dil-bilişsel gelişim alanından aldıkları puanların cezaevinde kalmayan çocukların puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı olmasa da daha düşük olduğu saptanmıştır (p>0,05). Bu fark cezaevinde annesi ile kalan çocukların gelişim geriliği açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Beyin gelişimi intrauterin yaşamda başlamakta, yaşam boyu devam etmekte ancak büyük ölçüde intrauterin dönem ve erken çocukluk yıllarında olmaktadır. Nöronların gelişimi, sinapsların oluşumunu içeren sinir ve beyin gelişimi genetik ve çevresel faktörlerin etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Olumsuz ve yetersiz çevresel koşullar sinaptik bağlantıların eksiliğine, zeka ve öğrenme kapasitesinin düşüklüğüne neden olmaktadır (19). Erken çocukluk yıllarında bilişsel gelişim kağıt-kalem kullanarak somut düşünmeyle değil

deneyimler, etkileşimler, modeller, dokunma, manipüle etme, dinleme, hareket ve oyunla desteklenmektedir (20). Her ne kadar annelerinin yanında olsalar bile, çocuk açısından cezaevi koşulları göz önüne alındığında çocuğun bilişsel gelişimini desteklemekten uzak olduğu söylenebilir. Dil gelişimi, fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, algısal, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşim, aile-çocuk arasındaki sosyal etkileşim düzeyi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikler gibi birçok etmenden etkilenmektedir (6,16,21,22). Çocuğun içinde bulunduğu kültür ve iletişim kuracağı sosyal ortam dil gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bebeğin yakın çevresinde yer alan kişiler oldukça etkin rol oynamaktadır. Bebeğe bakım veren kişinin kullandığı kelimeler, bebeklerin öğrenmelerini sağlamaktadır. Anne babaları ya da yakın çevresinden daha az sözel uyarı alan bebeklerin genellikle kelime hazinesi kısıtlıdır. Çevre ve özellikle anne tarafından çocuğa sunulan sözel uyarıların, dil

gelişimini olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (13). Dil gelişimi hakkındaki etkileşimci düşünce, içsel kapasiteler ve çevresel etkiler arasındaki etkileşimleri vurgulamaktadır. Cezaevinde annesi ile kalan çocukların kalıtımla getirdikleri özellikleri içinde buldukları çevre ile etkileşime girerek değişime uğrayacaktır. Cezaevinde sonu yaralanmalarla biten şiddete, argo konuşmalara, uygun olmayan rol-modellere şahit olan çocuk bu olumsuz durumlardan etkilenecektir. Ayrıca çocuğun zihninde oluşturduğu şemalar yaşantı ve deneyimler sonucu değişmekte, farklılaşmakta ve çoğalmaktadır. Ancak cezaevinde uyarıların yok denecek kadar az olması ve yaşantılarının sadece cezaevi koşulları ile sınırlı olduğu düşünüldüğünde öğrenme istedik düzeyde olmayacaktır. Vygotsky'nin sosyal kültürel öğrenme kuramına göre değerlendirecek olursak farklı bir tablo gözler önüne serilecektir. Gelişimde çevrenin kalıttan önce geldiğini, içinde bulunulan kültürün öğrenmeyi, kullanılan dili etkilediğini

Tablo 4: Araştırmaya alınan çocukların Ankara Gelişim Tarama Envanteri'nden (AGTE) aldıkları puanlara ilişkin betimsel sonuçlar

AGTE gelişim alanları Puan ortalamaları	Cezaevinde kalmayan			Cezaevinde annesi ile kalan		
	X ± Sd	Min	Max	X ± Sd	Min	Max
Dil-bilişsel gelişim	36,55±16,34	4	58	34,58±14,9	5	55
İnce motor gelişim	17,20±4,74	3	23	16,5±4,3	2	24
Kaba motor gelişim	19,45±6,6	3	24	18,68±6,4	3	23
Sosyal-duygusal gelişim	27,88±9,7	4	39	26,8±9,8	5	39
Genel gelişim	100,68±36,64	14	144	96,4±34,91	15	142

Tablo 5: Araştırmaya alınan çocukların gelişimlerinin cezaevinde kalma durumuna göre Mann-Whitney U testi sonuçları

AGTE gelişim alanları	Gruplar	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Dil-bilişsel	Cezaevinde kalmayan	40	42,32	1693	727	0,482
	Cezaevinde annesi ile kalan	40	38,68	1547		
İnce motor	Cezaevinde kalmayan	40	43,19	1727,5	692,5	0,299
	Cezaevinde annesi ile kalan	40	37,81	1512,5		
Kaba motor	Cezaevinde kalmayan	40	45,46	1818,5	601,5	0,047
	Cezaevinde annesi ile kalan	40	35,54	1421,5		
Sosyal-duygusal	Cezaevinde kalmayan	40	42,06	1682,5	737,5	0,547
	Cezaevinde annesi ile kalan	40	38,94	1557,5		
Genel gelişim	Cezaevinde kalmayan	40	42,5	1700	720	0,441
	Cezaevinde annesi ile kalan	40	38,5	1540		

Tablo 6: Araştırmaya alınan çocukların cezaevinde kalma durumlarına göre genel gelişimlerine ilişkin ki-kare testi sonuçları

Grup	Genel gelişim düzeyi			Toplam
	%50	%50'nin üzerinde	%50'nin altında	
Cezaevinde kalmayan	n	17	17	40
	%	42,5	42,5	100
Cezaevinde annesi ile kalan	n	16	9	40
	%	40	22,5	100
Toplam	n	33	26	80
	%	41,5	32,5	100

$$\chi^2=63,49 \text{ df}=2p=0,042$$

savunan bu kurama göre, cezaevinde annesi ile kalan çocukların bu konuda ciddi gelişimsel gecikmelerinin olması kaçınılmazdır. Bruner'e göre çocuğun eylemlerle öğrenmelerinin artacağı, dili kullanarak çevreyle etkileşim kurduğu ve bu şekilde de öğrenmenin yaşam boyu devam ettiği düşünüldüğünde, cezaevi koşullarında yaşayan çocukların deneyimlerinin yoğunluğu, etkileşim kurduğu insanların sayısı-niteliği ve kullandıkları dil göz önüne alındığında gelişimsel gecikmelerin olabileceği beklenen bir durumdur (6,23,24). İnce motor gelişim alanında takvim yaşına göre gecikme gösteren çocukların sayısı cezaevinde annesi ile birlikte kalanlarda daha yüksektir (n=12). Ayrıca cezaevinde annesi ile kalan çocukların ince motor gelişim alanından aldıkları AGTE puan ortalamalarının daha düşük olduğu görülmektedir (p>0,05). Erken çocukluk döneminde kaba motor gelişim bakımından yürüme, koşma, zıplama, atlama, tırmanma, kayma, merdiven inme ve çıkma, fırlatma, yakalama, sürünme tarzı etkinlikler ile ince motor gelişim açısından yağurma, kesme, katlama, sıkma, çevirme gibi etkinlikler çocuğun motor gelişim sürecinde büyük öneme sahiptir. Deneyim yoksunluğu ve hareket sınırlanmasının normal motor gelişimi geciktirebileceği araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Fiziksel çevre motor becerilerinin gelişiminde son derecede önemlidir. Bu bakımdan çocuklara rahat hareket edebilecekleri güvenli bir çevre sunmak gereklidir (4,25). Cezaevi koşullarında boya kalem, oyun hamuru vs. ince motor gelişimi destekleyen materyallerin koşullara alınmamasının yarattığı uyaran eksikliğinin bu alanda gelişimsel gecikmeleri de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Ayrıca açık hava saatlerinde çocukların kullandığı alanda farklı duylara hitap eden (çimen, kum, çakıl, çamur vs.) zeminlerin olmayışı da ince motor gelişimde gecikmelere sebep olabilmektedir. Motor becerilerin kazanımı ve yaşa bağlı olarak performansta yaşanan kayıplar yaşam boyu görülebilir. Özellikle erken çocukluk döneminde çocuğa rehberlik edecek, ona model olacak, harekete teşvik edecek ve ince motor becerilerini destekleyecek etkinliklere yapabilecek yetişkinlerin bulunması, ortam ve fırsatlar sunulması hayati önem taşımaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, cezaevinde annesi ile kalan çocuklar ile cezaevinde kalmayan çocukların kaba motor gelişim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur (U=601,5; p<0,05). Ayrıca kaba motor gelişimde takvim yaşına göre gecikme gösteren çocukların sayısı cezaevinde annesi ile birlikte kalanlarda daha yüksektir (n=11). Cezaevinde annesi ile kalan çocukların kaba motor gelişimleri cezaevinde kalmayan çocukların kaba motor gelişimlerine göre oldukça gecikmiş olduğu görülmektedir. Aktif öğrenme modeli; bebek ve çocukların zenginleştirilmiş bir çevrede görerek, dokunarak, yaparak öğrendikleri, ortamlarda gelişimlerinin ve öğrenme düzeylerinin daha olumlu yönde etkilendiğini belirtmektedir (26). Cezaevlerinde anneleriyle kalan çocuklarla çocuğun öğrenme kuramları göz önünde bulundurulduğunda bir uzman tarafından ortamın ve eğitim

programlarının yapılandırılmamasının, özellikle açık hava ve hareket etkinliklerinin yetersiz olmasının çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Ünal çalışmasında oyun alanlarının çocukların gelişiminde önemli rol oynadığını, oyun alanlarında oynanan oyunlar ile çocukların yaratıcılığının ve bağımsızlığının desteklediğini, koşma, atlama, zıplama, fırlatma, sallanma, tırmanma, kazma, binme, kayma, yakalama gibi çeşitli etkinliklere olanak vererek hareketten doğan kavramlar ve beceriler kazanıldığını, bu alanlarda oynanan oyunların, çocukların akranları ile bir arada olmasına dolayısıyla sosyalleşmelerine imkan sağladığını belirtmiştir (27). Cezaevinde dünyaya gelip de altı yaş bitene kadar cezaevinde kalan çocukların olduğu bilinmektedir. Cezaevinde annesiyle kalan çocuklar dış dünyada yaşayan çocuklardan farklı olarak gerçek bir hayatla muhatap olamamaktadır. Örneğin toprakla oynayamamıştır, çocuk parkından habersizdir, yağmurda su birikintisine basıp üstünü çamur etmemiştir, arkadaşları ile koşmaca-yakalamaca oynamamıştır, kedi köpek bile görüp dokunma sevme şansı hiç olmamıştır, karınca yuvası görmemiş, kelebek yakalamaya çalışmamıştır, hatta kapı kolu bile çevirmemiştir. Doğal ortamında öğrenmeye göre, cezaevinde kalan küçük çocukların koşullarda tek çocuk olarak kalması, anneleri ile etkin zaman geçirememesi, oradaki olumsuzluklara şahit olması, üç yaşından önce oyuncakla tanışmaması, üç yaşından sonra kısa süreli ve aralıklı olarak anaokuluna geçebilmeleri öğrenmelerine ve gelişimlerine ket vurmaktadır. Bağ ve Yıldız Bıçakçı da yaptıkları çalışmada (17). 37-66 ay aralığında olan çocukların özellikle kaba ve ince motor gelişimlerini destekleyecek ortamların ve malzemelerin yeterli olmamasından kaynaklı olarak risk taşıdıklarına dikkat çekmiştir. Özellikle erken çocukluk döneminde gelişimin hızla ilerlediği, hareket gereksiniminin olduğu, gelişimsel destek ve uyarıların yetersiz olduğu durumlarda çocukların gelişim geriliğinin ve risklerinin arttığı bilinmektedir (10-13).

Araştırmada, cezaevinde annesi ile kalan çocukların AGTE'den aldıkları sosyal-duygusal gelişim puan ortalamalarının cezaevinde kalmayan çocuklara göre daha düşük olduğu (p>0,05) ve bu gelişim alanında gecikmesi olan çocuk sayısının yüksek olduğu belirlenmiştir (n=11). Çocuklar için cezaevi koşullarında yaşamak, orada anneler arasındaki sözlü ya da fiziksel şiddet olaylarına şahit olmak çocukların sosyal-duygusal gelişiminde gecikmelere sebep olabilmektedir. Lejarraga ve ark.'nın yaptığı çalışmada araştırmaya dahil edilen cezaevinde annesi ile kalan çocukların %39'unda duygusal problemler olduğu belirlenmiştir. (28) Bilindiği gibi yaşamın erken çocukluk dönemi, çocukların çevreleri ile etkileşimlerinden oldukça etkilendikleri, özellikle de annenin çocukla olan etkileşiminin, çocuğun kişiliğine etki ettiği bir dönemdir. Fuller ve ark.'da yaptığı çalışmada anne-çocuk arasındaki yüksek kalitede etkileşimlerin ve destekleyici yaklaşımın çocuğun gelişiminde olumlu yönde etkili olduğunu belirtmiştir (29). Tezel Şahin ve Özyürek yaptıkları çalışmada

(30) anne-baba tutumlarının demografik özelliklerinden ve yaşam koşullarından etkilendiğini belirtmişlerdir. Çocukların annesi ile cezaevlerinde kalma yaşları Freud'un psikoseksüel kişilik gelişimi kuramına göre, üç-altı yaş arası fallik dönemde çocuklar akranlarını ve karşı cinsten ebeveyni model alarak taklit etmektedir. Bu durumda cezaevi koşullarında erkek çocuklar açısından baba modeli olmadığı için, kız çocukları açısından uygun olmayan rol modellerin varlığı nedeniyle sosyal-duygusal gelişim olumsuz etkilenmektedir. Bunun yanı sıra sosyal-duygusal gelişimi etkileyen etmenlerden biri de akranlarıyla iletişim kurmaktır. Çocuklar ve gençler yetişkinlerden çok akranlarını model almakta, kendi aralarında sosyal gruplar oluşturarak bütünleşme, ait olma gereksinimlerini karşılamaktadır (9,31). Ancak cezaevi koşullarında çocuklar üç yaşına kadar (kreşe gidene kadar) akranları ile sık sık bir araya gelememektedir. Bunun nedeni ise cezaevlerinde koşullarda en fazla iki çocuğun anneleri ile kalmasına izin verilmesidir. Cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinde gecikme olabilir, duygusal ve davranışsal problemlere yol açabilir.

Cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocuklardan genel gelişim düzeyi %50'nin altında olan çocuk sayısı fazladır (n=15) ve genel gelişim puan ortalaması daha düşüktür. Araştırmaya alınan çocukların cezaevinde kalma durumlarına göre genel gelişimleri incelendiğinde; cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların anne-babası ile birlikte yaşayan çocuklara göre daha fazla gelişim gösterdiği görülmektedir ($p<0,05$). Çocukların cezaevinde kalma durumları gelişim düzeylerinde anlamlı fark yaratmıştır. Bu sonucun özellikle erken çocukluk döneminde gelişimi etkileyen koşulların yeterli düzeyde olmaması, gelişimin bir bütün olduğu ilkesinden yola çıkarak bir gelişim alanındaki gecikmenin bir başka gelişim alanını etkilemesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çocukların gelişimi için cezaevi koşullarının yetersizliğini ve uyarıcı eksikliğini ortaya koymaktadır. Cezaevinde koşullarda peluş oyuncak dışında herhangi bir oyuncak, renkli boya kalemi, oyun hamuru gibi materyallerin bulundurulmasının yasak olması, hareket edebilecekleri ve oyun oynayacakları alanların bulunmaması, suçlularla iç içe yaşamak durumunda kalmaları, şiddete tanık olmaları veya maruz kalabilmeleri, iletişim ve etkileşim içinde olabilecekleri akran ve yetişkinlerin sınırlılığı uyarıcı eksikliği yaratmaktadır. Ayrıca cezaevlerinde annesi ile kalan çocukların ihtiyaçları ve gelişimlerine yönelik bir yönetmelik olmadığı için yetişkinlere yönelik hazırlanan yönetmelik çocuklar için yeterli ve anlamlı değildir. Erken çocukluk döneminde gelişimi etkileyen üç ana bileşen; beslenme, çevre ve uyarıcılardır (8,32,33). Büyümenin hızlı olduğu erken dönemde gerekli besinlerin sağlanması önemlidir. Beslenme bozukluklarının gelişim üzerindeki etkileri değerlendirilirken, bu bozukluk nedeniyle artan enfeksiyonlar, depresyon ve uyarıcı eksikliğinin etkileri de göz ardı edilmemelidir (34). Dünya Sağlık Örgütü çocuk için uygun uyarıcıların olmadığı bir ortamda sağlığın yanı sıra

gelişimin de etkileneceğini belirtmektedir (35). Cezaevlerinin hekim kadrosu bulunmaması nedeniyle zaten yaşamakta olan sağlık problemleri, çocuklar söz konusu olduğunda daha çetrefilli hale gelmekte, müstakil kurumların büyük metropollerde olması nedeniyle sorunlar yaşanabildiği bilinmektedir. Çevresel olarak yanlış bağlanma, olumsuz rol model olma, uyarıcı eksikliklerinden dolayı gelişimsel gecikmeler görülebileceği gibi çocuklu annelerin diğer anneleri rahatsız etmemek adına çocuklarına uygun disiplin yöntemlerini uygulayamadıkları veya yanlış uygulamalarda buldukları cezaevindeki ebeveynler tarafından dile getirilen zorluklar arasındadır. Beyin zaman içinde çevre ile iletişim kurduğu müddetçe gelişir. Bu yüzden, zengin bir çevre, gelişimin farklı alanlarını aynı anda etkileyebilir. İhmal, istismar ya da kötü yaşam koşulları çocuğun gelişen beyin işlevlerini olumsuz yönde etkiler. Eğer çocuk erken yaşlarda uyarıcıdan yoksun bir çevre ile karşılaşır, sinapslar oluşmaz ve beyin içindeki bağlantılar yeterli düzeyde oluşmaz. Stresin beyin gelişimine olumsuz etkisi bilinmektedir. Stres gelişimi olumsuz yönde etkiler ve çocukta bilişsel, davranışsal ve fiziksel problemlerin ortaya çıkmasına sebep olur. Bazı durumlarda bu etkenlerin yarattığı tahribat geri dönülemez olabilirken, bazen de kısıtlı düzeyde iyileşme görülebilir (5,36). Yousafzai ve ark. tarafından yapılan araştırmada büyüme ve gelişimlerinin desteklenmesi için anneleri şefkatli ve duyarlı bakımın nasıl yapılacağı konusunda eğitim verilen gruptaki yaklaşık 400 çocuğun 12-24 aydaki gelişimsel değerlendirmelerinde bilişsel, hareket ve dil alanlarındaki gelişimlerinin kontrol grubuna göre daha iyi düzeyde olduğu saptanmıştır. Uyarıcıdan zengin çevrenin çocuğun gelişimini desteklediği, uyarıcıdan yoksun çevrenin ise gelişimsel olarak çocuklarda olumsuz etkiler yarattığı yapılan çalışmalarda da vurgulanmıştır (37). Bronfenner de ortaya attığı ekolojik yaklaşım ile çevrenin önemini vurgulamaktadır (11,15). Bu nedendir ki, erken dönemde çocukların beyin gelişimini destekleyecek uyarıcıdan zengin olumlu ortam (anne-çocuk ikilisinin karşılıklı şefkatli ve duyarlı ilişki ve iletişim içinde olduğu, ebeveynlerin çocuk ile karşılıklı yaşına uygun oyunlar oynadığı, çocuğun yaşına uygun oyuncakların var olduğu ve oyunlarda kullanıldığı, yaşa uygun kitapların bulunduğu ve çocukla paylaşıldığı, televizyonun çocuğun bulunduğu ortamda açık olmadığı ortam) çocukların gelişimleri ve ileriki yaşları için büyük önem taşımaktadır (35,38,39).

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında erken çocukluk döneminde cezaevinde annesi ile kalan çocukların gelişimlerinin olumsuz yönde etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu çocuklar suça itilmiş bir grup annenin çocukları olmalarından kaynaklı olarak erken çocukluk yıllarında gelişimsel olarak desteklenememiş çocuklar olarak tanımlanabilir. Çocukların gelişimlerinde görülen gecikmelerin ileriki hayatlarında ve kişilik gelişimlerinde kalıcı hasarlar bırakmaması amacıyla; gelişimi destekleyen fiziksel ve sosyal çevrenin oluşturulması, materyal ve eşyaların çocuğun yaşam alanlarında bulundurulması,

çocukların ilgi ve gereksinimlerine uygun etkinliklerin gerçekleştirilmesi, uzman çocuk gelişimcilerin rehberlik yapması çocukların gelişimlerine olumlu katkılar sağlayacaktır. Çocukların diğer çocuklarla oynamaları desteklenmeli, yakın çevrelerinde dolaşmaları, değişik sesler işitmeleri, etrafındaki eşyaları tanımaları, dokunmaları ve keşfederek öğrenmeleri için güvenli ve uygun ortamlar hazırlanmalıdır. Çocukların kendilerini güvende hissedebilecekleri şekilde beslenme, uyuma, temizlik gibi günlük rutinlerin yerleştirilmesi de gelişim için önemlidir. Çocukla konuşulması, söylediklerinin dinlenmesi ve onunla oyun oynanması gerekir. Oyun çocukluğun bir gereği ve çocuğun işidir. Ona yaşam becerileri kazandıracığı gibi günlük sorunların çözülmesinde de yardımcı olmaktadır.

Sonuç

Cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların bilişsel-dil, ince ve kaba motor, sosyal-duygusal ve genel gelişimlerinin ailesi ile birlikte kalan çocuklara göre daha geri olduğu ve risk teşkil ettiği saptanmıştır.

Bu doğrultuda resmi kurum ve kuruluşlara, uzmanlara ve ailelere;

-Çocukların gelişimlerinin rutin olarak izlenmesi,

-Cezaevinde annesi ile kalan çocuklara yönelik kurum, kuruluşlar ve uzmanlar tarafından sürekliliği ve tutarlılığı olan destek programlarının hazırlanması,

-Cezaevinde anneleri ile kalan çocukların gelişimlerini destekleyecek bilgi ve donanıma sahip, annelere çocukları ile etkili iletişim eğitimlerini verebilecek çocuk gelişimci ve okul öncesi öğretmeni istihdamının sağlanması,

-Çocuğun aile bütünlüğü içerisinde büyüyebilmesi için uygun koşullarda ebeveynleri ve yakın çevresiyle iletişim kurabileceği imkanların sağlanması,

-Annelere, çocuklarının gelişiminin desteklenmesi ve çocuklarının gelişimindeki rolleri vb. konularında aralıklı olarak eğitimlerin verilmesi,

-Çevrenin çocuk üzerindeki etkileri ve cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocuklar gerçeği göz önüne alındığında, çocukların gelişimsel değerlendirmelerinin ve izlemlerinin yapılması, risk durumlarının belirlenmesi ve olumsuz çevre koşullarının iyileştirilmesi önerilebilir.

Etik

Etik Kurul Onayı: Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (2015-069).

Hasta Onayı: Bilgilendirilmiş onam formu ile annelerden yazılı onay alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Editörler kurulu dışında olan kişiler tarafından değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Konsept: A.Ş., N.S.K., E.D., Dizayn: A.Ş., N.S.K., E.D., Veri Toplama veya İşleme: A.Ş., N.S.K., B.Ç.Ç., A.K.U., Analiz veya Yorumlama: A.Ş., E.D., Literatür Arama: A.Ş., N.S.K., B.Ç.Ç., A.K.U., Yazan: A.Ş., E.D.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

Kaynaklar

1. www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/yonetmelik.asp. Erişim Tarihi: 16.01.2016.
2. Argon T, Akkaya M. Ebeveynlerin okul öncesi eğitime ve okul öncesi eğitim kurumlarına yönelik görüşleri. Kastamonu Eğitim Dergisi. 2008;16:413-430.
3. Bekman S, Gürlesel CF. Doğru başlangıç: Türkiye'de okul öncesi eğitim (TÜSİAD raporu). İstanbul: TÜSİAD T; 2005, 5/396.
4. Can Yaşar M, Kaya ÜÜ. İçinde: Erken çocukluk döneminde gelişim I. Köksal Akyol A, editör. Türkiye'de 0-36 ay bebek/çocuk profili. Ankara: Anı Yayıncılık; 2017. s.51-81.
5. Trawick Smith J. Erken çocukluk döneminde gelişim-Çok kültürlü bakış açısı. Akman B, çeviren. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2014.
6. Berk LE. Çocuk gelişimi. Dönmez A, çeviren. Ankara: İmge Kitapevi; 2013.
7. Durualp E. İçinde: Erken çocukluk döneminde gelişim I. Köksal Akyol A, editör. Doğum öncesi gelişim ve doğum. Ankara: Anı Yayıncılık; 2017. s.113-150.
8. Özmert E. Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-II: Çevre. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. 2005b; 48:337-354.
9. Yıldız Bıçakçı M, Durualp E. İçinde: Çocuk gelişimi. Aral N, editör. Sosyal ve duygusal gelişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; 2016. s.128-157.
10. Aral N. İçinde: Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim-Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Yıldız Bıçakçı M, editör. Beyin ve beyin gelişimi. Ankara: Eğiten Kitap; 2015. s.1-22.
11. Emre Bolatbaş D, Yıldız Bıçakçı M. İçinde: Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim-Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Yıldız Bıçakçı M, editör. Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde gelişimsel değerlendirme ve izlem. Ankara: Eğiten Kitap; 2015. s.143-177.
12. Meraki Z, Yıldız Bıçakçı M. İçinde: Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim-Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Yıldız Bıçakçı M, editör. Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde erken müdahale. Ankara: Eğiten Kitap; 2015. s.179-202.
13. Tercan H, Dursun ŞŞ, Yıldız Bıçakçı M. İçinde: Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim-Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Yıldız Bıçakçı M, editör. Tipik gelişim gösteren çocukların gelişim özellikleri. Ankara: Eğiten Kitap; 2015. s.23-90.
14. Aral N, Doğan Keskin A. İçinde: Erken çocukluk döneminde gelişim I. Köksal Akyol A, editör. Beynin yapısı ve beyin gelişimi. Ankara: Anı Yayıncılık; 2017. s.151-175.
15. Bee H, Boyd D. Çocuk gelişim psikolojisi. İstanbul: Kaknüs Yayınları; 2009.
16. Aral N, Doğan Keskin A. İçinde: Çocuk gelişimi. Aral N, editör. Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları; 2016. s.96-126.
17. Bağ C, Yıldız Bıçakçı M. Kadın kapalı ceza infaz kurumunda anneleriyle kalan çocukların gelişimsel taraması. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2016;3:32-52.
18. Savaşır I, Sezgin N, Erol N. Ankara Gelişim Tarama Envanteri el kitabı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği; 1994.

19. Bertan M, Haznedaroğlu D, Koln P, et al. Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi. (2000-2007). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2009;52:1-8.
20. Tunçeli H, Zembat R. Erken çocukluk döneminde gelişimin değerlendirilmesi ve önemi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*. 2017;3:1-12.
21. Aral N, Baran G. Çocuk gelişimi. İstanbul: Ya-Pa Yayınları; 2011.
22. Karacan E. Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2000;9:7. (<http://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html>.) Erişim Tarihi: 16.01.2016.
23. Bacanlı H. Eğitim psikolojisi. Ankara: Pegem Yayıncılık; 2011.
24. Yıldız Bıçakçı M, Aral N. İçinde: Eğitim psikolojisi. Aral N, Duman T, editörler. Dil gelişimi. Ankara: Pegem Akademi; 2017. s.131-152.
25. Kail RV. Children and their development. New Jersey: Pearson; 2012.
26. Taygur Altuntaş T, Yılmaz Y. İçinde: Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim-Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Yıldız Bıçakçı M, editör. Duyuları destekleyici ortam ve duyu materyalleri. Ankara: Eğiten Kitap; 2015. s.305-338.
27. Ünal M. Çocuk gelişiminde oyun alanlarının yeri ve önemi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2009;10:95-109.
28. Lejarraga H, Berardi C, Ortale S, et al. Growth, development, social integration and parenting practices on children living with their mothers in prison, *Arch Argent Pediatr*. 2011;109:485-491.
29. Fuller B, Kagan SL, Caspary GL, et al. Welfare reform and child care options for low-income families, *The Future of Children*. 2002;12:96-120.
30. Tezel Şahin F, Özyürek A. 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2008;6:395-414.
31. Farmer TW, Xie H. Aggression and school social dynamics: The good, the bad, and the ordinary. *Journal of School Psychology*. 2007;45:461-478.
32. Özmert E. Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-I: Beslenme. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 2005a;48:179-195.
33. Özmert E. Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 2006;49:256-273.
34. Black MM. Micronutrient deficiencies and cognitive functioning. *J Nutr*. 2003;133:3927-3931.
35. Richter LM. The importance of caregiver-child interactions for the survival and healthy development of young children: A review. Geneva: World Health Organization; 2004.
36. Erdamar Koç G. İçinde: Eğitim psikolojisi. Ulusoy A, editör. Beyin temelli öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık; 2014. s.455-488.
37. Yousafzai AK, Rasheed MA, Rizvi A, et al. Effect of integrated responsive stimulation and nutrition interventions in the lady health worker programme in Pakistan on child development, growth, and health outcomes: A cluster and mixed factorial effectiveness trial. *Lancet*. 2014; 384:1282-1293.
38. Beyazkürk D, Anlak Ş, Dinçer Ç. Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research*. 2007;26:13-26.
39. Sameroff AJ. Environmental context of child development. *J Pediatr*. 1986;109:192-200.